ఆ పాత పాట మధురం

రాజా

నెలనెలా..ఒక పాత సినిమాలోని పాటల సంగీత సాహిత్య విశ్లేషణ

విప్రనారాయణ

అభిరుచికి అద్దం పడుతూ కొత్తందాలతో తియ్యందనాలు అద్దుకుంటూ శిఖరాయమాన ప్రమాణాలను అందుకునే పాటలను అందించే స్థాయిగల భరణీ సంస్థ నిర్మించిన చిత్రం విప్రనారాయణ. ఈ చిత్రంలోని సంగీతం - తెలుగువారంతా మరోసారి గర్వంతో తలెత్తుకోదగ్గదీ, తలకెత్తుకోదగ్గదీనూ! స్వరాల నరాలలో రాగ చైతన్యాన్ని కలిగించే యస్.రాజేశ్వరరావు ఈ చిత్రంలో 'రాగేశ్వరరావు'గా తన ముద్రను మరింత పటిష్ఠం చేసుకోగలిగారు. 'విప్రనారాయణ' చిత్రానికి ఆయన సమకూర్చిన ఆణిముత్యాల వంటి పాటలలో ఓ నాలుగింటి గురించి.

చూడుమదే చెలియా ||చూడ||
బృందావనిలో నందకిశోరుడు ||బృందా||
అందముగా దీపించే లీలా ||చూడ||
మురళీ కృష్ణుని మోహనగీతికి || మురళీ ||
పరవశమైనవి లోకములే || పరవశ ||
విరబూసినవి పొన్నలు పొగడలు
పరిమళమెగసెను మలయానిలయముల
సోలెను యమునా ||చూడు||
నారీ నారీ నడుమ మురరీ నారీ నారీ
హరికీ హరికి నడుమ వయ్యారీ
తానొక్కడైనా ... ఆ...
తానొక్కడైనా తలకొకరూపై ||తానొక||
మనసులు దోచె రాధామాధవ
కేళీనటన... ||చూడు||

అక్కినేని నాగేశ్వరరావు, భానుమతి అభినయించిన ఈ పాటను సముద్రాల రాఘవాచార్య రచించారు. ఏ.ఎం.రాజా ఆలపించారు. అంతవరకూ ఘంటసాల గళంతో ముడిపడ్డ అక్కినేని అభినయానికి ఏ.ఎం.రాజా స్వరాన్ని జతచేయటం సాహసమే అయినా,

'చూడుమదే చెలియా' పాటకు లభించిన ఆదరణ - అటు ఏ.ఎం.రాజా సుతిమెత్తని స్వరసౌందర్యాన్ని, ఇటు సంగీత దర్శకునిగా రాజేశ్వరరావు సామర్థ్యాన్ని తెలుగు వారికి తేటతెల్లం చేసింది.

ఇక సాహిత్యపరంగా చెప్పుకోవాలంటే - పామరుడి నోట కూడా పలికే విధంగా 'నారీ నారీ నడుమ మురారీ / హరికీ హరికీ నడుమ వయ్యారీ / తానొకడైనా తలకొక రూపై ' అంటూ శ్రీకృష్ణుని శృంగార లీలా విలాసాలని అతిక్లుప్తంగాను. అతి గుప్తంగాను అందించిన సముద్రాల వారి సాహితీ ఆధ్యాత్మిక సంయమనానికి - నైతిక విలువలకు ప్రాధాన్యతనిచ్చే ప్రతి మనస్సు నమసులర్పిస్తూనే ఉంటుంది. ఇక్కడ చిత్రీకరణ పరంగా కూడా కొంత చెప్పాలి. ఈ సన్నివేశ సమయానికి విప్రనారాయణుడిలో శృంగార భావాలకు సంబంధించిన చిత్తచాంచల్యం మొదలు కాదు. అతనికి దేవదేవిలో కూడా కృష్ణుడే కనిపిస్తూ ఉంటాడు. ఈ భావాన్ని ప్రేక్షకుని మదిలో ఖచ్చితంగా నాటుకునేలా భానుమతిని శ్రీకృష్ణుని గెటప్‌లో 'నారీ నారీ నడుమ మురారీ' చరణానికి ముందు చూపిస్తారు. ఆ సన్నివేశ అంతరార్థాన్ని తన సాహిత్యంతో తెలిపిన సముద్రాల వారిని, చిత్రీకరణలో తేటతెల్లం చేసిన దర్శకుడు పి. రామకృష్ణని కృతజ్ఞతున్న వాడెవడూ మెచ్చుకోకుండా ఉండలేడు. ఇటువంటి సన్నివేశాలలో ప్రేక్షకుని బలహీనతలను సొమ్ము చేసుకోకుండా - తెలిసినదేదో చెప్పి వీలైనంత వరకూ వారిని మరింత ఉన్నతులుగా చేయాలనుకునే వారి సంస్కారానికి జోహార్లు అర్పించకుండా ఉండలేము.

ఈ పాట గురించిన ఒక ఉదంతం - 'నారీ నారీ నడుమ మురారి' అనే భావన ప్రముఖ రచయిత, అనువాదకుడు మద్దిపట్ల సూరి గారికి బాగా నచ్చిందిట. ఈ సినిమాకు సముద్రాలగారితో కలిసి పనిచేసిన మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రిగారితో 'చాలాబాగా రాసారండీ' అని మెచ్చుకోబోతే ఆయన "మాదేముంది, లీలాశుకుడు శ్రీ కృష్ణకర్ణామృతంలో చెప్పిన భావమే కదా తెలుగులో చెప్పాం" అంటూ ఆ శ్లోకాన్ని పాడి వినిపించరట.

"అంగనా అంగనా మన్తరే మాధవో, మాధవం మాధవం చాన్తరే ణాంగనా

ఇత్థమాకల్పితే మండలే మధ్యగః, సంగు వేణునాదేవకీనందనః"

(తా: ఒక్కొక్క స్త్రీకిని నడుమ తానును తన రెండు రూపుల నడుమ ఒక్కొక్క స్త్రీయునుగా వృత్తాకార మండలముగా తీర్చి మధ్య తాను వేరొకడై నిలిచి దేవకీ నందనుడు శ్రీకృష్ణుడు చక్కగా వేణువుగానం చేసెను.)

ఇక సంగీత పరంగా చెప్పాలంటే - హిందోళ రాగంలో ఎన్ని సినీగీతాలు వచ్చినా సరే ఎప్పటికప్పుడు కొత్త సొగసులతో అందిస్తున్నారు మన సంగీత దర్శకులు. పరిధులు ఎంత తక్కువగా ఉన్నా, పరిమితులు ఎంత ఎక్కువగా ఉన్నా ఆ రాగానికి ఉన్న శక్తి ఎంతటిదో ఈ పాట ద్వారా మరోసారి నిరూపించారు యస్.రాజేశ్వరరావు. ముఖ్యంగా 'నారీ నారీ నడుమ మురారీ' చరణానికి ముందు ఇంటర్లూడ్‌లా వినిపించే వాద్య సంగీతాన్ని రాజేశ్వరరావు వరంగనూ, ఆ చరణం ఎత్తుకుంటున్నప్పుడు మంద్రస్థాయిలో మన చెవికి సోకే గళ మాధుర్యాన్ని ఏ.ఎం.రాజా పరంగానూ ఒకసారి వింటే మరిచిపోలేం.

ఎందుకోయీ తోటమాలి
అంతులేని యాతనా ||ఎందు||
ఇందుకేనా నీవు చేసే
పూజలన్నీ తపోధనా ||ఇందు|| ||ఎందు||
వన్నె చిన్నెలీను ఈ విలాసం ||వన్నె||
చందమామ చిన్నబోవు ఈ ప్రకాశం
నిన్నేలు వానీ లీలలేరా

కన్నారా కనరా ఏలుకోరా ||కన్నారా||
ఓ...ఓ...ఓ...ఓ ||ఎందు||
అందరానీ విందుపైనా ఆశలేలా ||అంద||
పొందుకోరు చిన్నదానీ పొందవేలా
అందాల రాయా, అందరార ||అందా ||
ఆనందమిదియే అందుకోరా ||ఆనందా||
ఓ...ఓ...ఓ ||ఎందు||

ఈ పాటను సముద్రాల రాఘవాచార్య రచించగా భానుమతి ఆలపించగా అక్కినేని, భానుమతి అభినయించారు.

'ఎందుకోయి తోటమాలి' విషయానికొస్తే... వాహినీ వారి 'స్వర్గసీమ' సినిమాలోని 'ఒహోహో పావురమా' పాట తరువాత రకరకాల పోకడలతో, విన్యాసాలతో మలచబడ్డ పాటగా ఈ పాటను చెప్పుకోవాలి. అరబిక్, పర్షియన్ సంగీతంలో ఒక రకమైన వశీకరణ శక్తి ఉంటుంది. ఆ ఆకర్షణను ఛాయాచిత్రంగా స్పృశిస్తూ ఆ స్వభావాన్ని అందించడానికి 'కీరవాణి' రాగాన్ని ఎన్నుకోవటంలోనే రాజేశ్వరరావుగారి ప్రజ్ఞ తెలుస్తుంది. పైగా పాడింది 'భానుమతి గనుక ఆ గమకాలు, ఆ సంగతులు అతి అందంగా అతికిపోయాయి ఆ కంఠానికి. అందుకే ఆ రోజుల్లో కొందరనేవారు 'భానుమతి గళంలో అద్భుతంగా పలుకుతాయి - గమకాలూ, సంగతులూ... అదే మిగతా కంఠాలకిస్తే ఇక అంతే సంగతులు' అని.

విరహే...తవ...దీనా
సా విరహే తవ దీనా... రాధా
సా విరహే తవ దీనా రాధా
సా విరహే తవ దీనా రాధా
సా విరహే తవ దీనా...
నిందతి చందన మించు కిరణమను
నిందతి ఖేదమధీరం
వ్యాకనిలయమిళ నేన గరళమిప ||వ్యాళ||
కలయతి మలయ సమీరం
కుసుమ విశిఖర తల్పమనల్ప
విలాసకళా కమనీయం
వ్రతమివ తవపరి రంభసుఖాయ
కరోతి కుసుమ శయనీయం ||సావిరహే||
ప్రతిపదమిదమపి నిగదతి మాధవ
నిగదతి మాధవ నిగదతి మాధవ
తవ చరణే పతి తాహం
త్వయివిముఖేమయి
సపది సుధానిధి
రపితనుతే తనుదాహం || సావిరహే ||
కృష్ణా... తవ విరహే... దీనా....

ఈ పాటను భానుమతి ఆలపించగా అక్కినేని నాగేశ్వరరావు, భానుమతిపై చిత్రీకరించారు. పన్నెండవ శతాబ్దానికి చెందిన జయదేవ మహాకవి రాసిన గీతగోవిందంలోని ఈ అష్టపదికి యస్.రాజేశ్వరరావు చేసిన స్వరకల్పన ఆయన సంగీత జైత్రయాత్రలో ఓ మధురమైన మజిలీగా చెప్పుకోక తప్పదు. 'విప్రనారాయణ' చిత్రం విడుదలకు ముందు ఈ గీతాన్ని తెలుగువారు ఎలా గుర్తుంచుకునే వారో కానీ తరువాత నుంచీ ఎప్పుడు ఎవరు ఉదహరించవలసి వచ్చినా రాజేశ్వరరావు చేసిన వరస ఆశ్రయించటం తప్ప గత్యంతరం లేదనే అనిపిస్తుంది. యమన్ కళ్యాణి రాగంలో రాజేశ్వరరావు చేసిన పాటలన్నీ ఆ రాగంలోని సారాన్నంతా ఎప్పటికప్పుడు తేనెలూరుతూ అందిస్తూనే ఉన్నాయి. ఆ పాటల వరుసలో అగ్రస్థానంలో ఉంచదగ్గ గీతమిది. ఈ పాటల్లో ఫ్లూట్‌ని, హవాయిన్ గిటార్ని ఆయన ఉపయోగించిన తీరు ఆ రాగం పైనా, ఆయా వాద్యాల పైనా ఆయనకున్న పట్టుని పట్టిస్తాయి. ముఖ్యంగా 'తవ చరణేపతి తాహం' అనే పాదం తరువాత వచ్చే ఫ్లూట్‌బిట్, చరణాల మధ్యలో వచ్చే ఇంటర్లూడ్‌లతో పాటు గీతానికి ఆద్యంతమే కాక ఆది అంతాలలో కూడా వినిపించే హవాయిన్ గిటార్ బిట్లు - ఇవన్నీ మధుర లోకాలకు తీసుకుపోయే మెట్లు.

ఇక ఈ పాటను భానుమతి పాడిన తీరు అన్యులకు అసాధ్యమనే అనిపిస్తుంది. వేరొకరి గళంలో ఈ పాటని వింటే భానుమతిపై గౌరవం ఇంకా ఇనుమడిస్తుంది. ఏకంగా భానుమతి పాడిన పాటనే గనక వింటే అంతటి గొప్ప జిలుగులను అందించగల కంఠం ఆమెకున్నందుకు, వాటిని అందుకోగల చెవి మనకున్నందుకు ముచ్చటేస్తుంది. పాటకు ముందునా, చివర్నా వచ్చే 'తన విరహే దీనా' దగ్గర 'దీ...నా' అంటూ ఆమె తన స్వరం దావారా చూపిన 'అప్స్ అండ్ డౌన్స్' నభూతో అని చెప్పక తప్పదు.

అతడు:మధుర మధురమీ చల్లని రేయి
ఆమె:మరువతగనిదీ ఈ హాయీ ||మధుర||
అతడు:నవ్వుల వెన్నెల నాలో వలపుల ||నవ్వుల ||
ఆమె:స్వాముల సోయగమెంచీ
పులకించునదేమో రేరాణి ||మధుర||
అతడు: విరికన్నెలు అరవిరిసిన కన్నుల
దరహాసించునో దేవీ
ఆమె: మన అనురాగము చూసీ.... ||విరికన్నెలు||
చిరునవ్వులు చిలుకును స్వామీ ||మధుర ||
నీ వరమున నా జీవనమే
పవనమాయెను స్వామీ ||నీ వరమున||
అతడు: ఈ వనసీమయె నీ చెలిమీ.... ||ఈవన ||
జీవన మాధురి చవిచూపినదే || మధుర ||

ఇది పూర్తిగా యస్.రాజేశ్వరరావు పాట, మోహనరాగం ఆయన చేతిలో ఎంత సమ్మోహనంగా రూపుదిద్దుకుంటుందో నిరూపించే పాట. ఈ పాటలో కూడా హవాయిన్ గిటార్ని ఆయన వాడుకున్న తీరుకి మన మనసులు పులకించిపోతాయి. ఏదైనా ఒక వాద్యంతో అంతో ఇంతో ప్రవేశం వున్న వారికి ఈ హవాయిన్ గిటార్ని కూడా నేర్చేసుకుంటే బావుండుననేటంత ఆకర్షణీయంగా ఈ పాటలోని ఇంటర్లూడ్‌లను మలచారాయన. మోహనరాగంలో అతి తక్కువ సినీగీతాలను పాడిన భానుమతి స్వర జీవితంలో చిరస్థాయిగా నిలిచిపోయిన పాట కూడా ఇదే. ముఖ్యంగా మన అనురాగము చూసి దగ్గర - దగ్గర గమకాలతో ఆవిడ తీసిన ఆలాపన - మోహన రాగంలో విన్యాసాలను చేయాలనుకునే వారికి స్వంతంగా స్వర పరీక్ష చేసుకునేందుకు ఉపయోగపడే ఓ గీటురాయి. ఇక సహగాయకుడిగా ఏ.ఎం రాజా కాంట్రిబ్యూషన్ కూడా తక్కువేం కాదు. మంచి పాటకు చెవియొగ్గి వినేవారి హృదయాలలో శాశ్వత పీఠాన్ని వేసుకోదగ్గ అర్హతలన్నీ ఉన్న పాట ఇది. ఈ పాటను తెరపై అక్కినేని నాగేశ్వరరావు, భానుమతి అభినయించారు.

కేవలం పాటల పరంగానే కాకుండా తదితర విలువల పరంగా కూడా చక్కని ప్రమాణాలను కనపరచిన ఈ విప్రనారాయణ చిత్రం రాష్ట్రపతి ప్రశంసలను అందుకుని జాతీయ స్థాయిలో మన తెలుగువారికి మంచి గుర్తింపు తెచ్చి పెట్టింది.

ఈ సినిమాకి సంబందించిన ఓ ఉపకథ ఉంది. ప్రముఖ దర్శకుడు, రచయిత కే.శే.జంధ్యాల ఈ చిత్రాన్ని చూసి ప్రభావితులైన వారిలో ఒకరు. అప్పుడాయనకి మూడేళ్ళుంటాయేమో! సినిమా చూసినప్పటినుంచీ విప్రనారాయణుడిని చూడాలని ఉందనేవారు. ఒకసారి అక్కినేని నాగేశ్వరరావు ఏదో పనిమీద విజయవాడకు రావటం జరిగింది. అది తెలుసుకున్న జంధ్యాల బంధువులు ఆయన్ని అక్కినేని దగ్గరకు తీసుకువెళ్ళి "ఇదిగోరా నీ విప్రనారాయణుడు" అంటూ చూపించారు. అక్కినేని అప్పుడు పాంటు, షర్ట్‌లో ఉన్నారు. జంధ్యాల మనసులో భక్తుడి గెటప్‌లో ఆయన రూపం ముద్రపడిపోయి ఉండటం వలన "అరె.. నామాలేవీ...!" అంటూ ఆశ్చర్యపోయారు. పవిత్రమైన ఆ అమాయకత్వానికి ముచ్చటేసుసింది అక్కినేనికి. వెంటనే జంధ్యాలను ఎత్తుకుని ఒళ్ళో కూర్చోపెట్టుకున్నారు. చాలా సేపటివరకూ దింపలేదు కూడా. "మీకిబ్బందిగా ఉందేమో" అని పక్కనున్న వాళ్ళు మొహమాటపడుతున్నా "ఫరవాలేదండీ" అంటూ వదల్లేదు జంధ్యాలని. అదే జంధ్యాల భవిష్యత్తులో దర్శకుడౌతాడని, అక్కినేనితోనే ఓ సినిమాని తీస్తారని ఎవ్వరూ అనుకోలేదు అప్పటికి. అదే జీవిత చిత్రం. ఆనాటి ఆ తీపి గురుతుని తన మనసులో భద్రంగా దాచుకున్నారు జంధ్యాల. తను దర్శకుడిగా మారిన తరువాత 'అమరజీవి' అనే చిత్రాన్ని అక్కినేనితో తీసినప్పుడు అందులో విప్రనారాయణుని కథను ఓ సంగీత రూపకంగా మలచి ఆనాడు తన మనసులో ముద్రపడిపోయిన ఆ వేషధారణలో అక్కినేనిని మరోసారి చూసుకున్నారాయన. 'అసుర సంధ్య వేళ ఇది' అంటూ ప్రారంభమయ్యే ఆ సంగీతం రూపకంలో అక్కినేనితో దేవదేవి పాత్రలో నటించింది జయప్రద.

ఆ నాటినుంచీ ఈ నాటి వరకూ వచ్చిన, వస్తున్న సినిమాల్లోని పాటల సాహిత్యం గురించీ, సంగీతం గురించీ సాధికారకంగా, సవివరంగా, సరళంగా, సమగ్రంగా విశ్లేషించగల ఒకే ఒక్క సీనియర్ మోస్ట్ జర్నలిస్ట్ రాజా. ‘కౌముది‘ పాఠకులకోసం ఆయన వ్యాసాలని నెలకొకటి అందిస్తున్నాం. ఒక్కసారి నిన్నటి తరం పాటల్ని నెమరు వేసుకుందాం.. ఆ నాటి మధుర స్వరాలని మరోసారి గుర్తు తెచ్చుకుందాం.

రాజా గారి ఇ-మెయిల్ ఎడ్రసు: **raja_musicologist@rediffmail.com**